

КРЕАТИВНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ СФЕРИ

Равлюк Т. А.

У статті розкрито суть понять "технологія", "педагогічна технологія", "креативність", "креативна педагогічна технологія", "соціальна технологія". Визначені особливості застосування креативних педагогічних технологій у підготовці фахівців соціально-педагогічної сфери.

Ключові слова: технологія, педагогічна технологія, креативність, креативна педагогічна технологія, соціальна технологія.

В статье раскрыта суть понятий "технология", "педагогическая технология", "креативность", "креативная педагогическая технология", "социальная технология". Выделены особенности использования креативных педагогических технологий в подготовке специалистов социально-педагогической сферы.

Ключевые слова: технология, педагогическая технология, креативность, креативная педагогическая технология, социальная технология.

The author of the article elucidates the essence of the notions "technology", "pedagogical technology", "creativity", "creative pedagogical technology", and "social technology". Peculiarities of using creative pedagogical technologies in training of specialists in the socio-pedagogical sphere have been determined.

Key words: technology, pedagogical technology, creativity, creative pedagogical technology, social technology.

У сучасних умовах глобалізації, інформатизації системи освіти України застосування інноваційних креативних педагогічних технологій навчання та виховання виступає як необхідна передумова ефективної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери.

Пошук шляхів удосконалення якості освітньої підготовки майбутніх соціальних педагогів, соціальних працівників, створення умов для формування та розвитку творчої особистості, знайшов відображення у документах міжнародних організацій, нормативно-правових документах Міністерства освіти і науки України (Державна національна програма "Освіта" ("Україна XXI століття"), закон України "Про освіту", Національна доктрина розвитку освіти та ін.).

Проблеми підготовки соціально-педагогічних кадрів висвітлюються в багатьох фундаментальних працях, зокрема О. Безпалько, Т. Веретенко, І. Зверєвої, А. Капської, Г. Лактіонової, Л. Міщик, С. Пашенко, О. Пенішкевич, В. Поліщук та ін.

Психолого-педагогічним проблемам формування та розвитку творчої особистості приділено увагу в працях В. Андрєєва, В. Андрієвської, Д. Богоявленської, Р. Вайноли, Л. Виготського, Н. Гузій, В. Загвязинського, І. Зязюна, В. Кан-Калика, Н. Кічук, П. Кравчук, Н. Кузьміної, О. Лука, О. Матюшкіна, В. Моляко, М. Нікандрова, К. Платонова, Я. Пономарьова, М. Поташника, С. Сисоєвої, К. Роджерса, А. Маслоу, Е. Торренса та ін.

Моделювання педагогічних систем і процесів висвітлені Є. Лодатко, О. Мещаніновим, А. Остапенко, В. Ясвіним та ін.

Відзначаючи продуктивність запропонованих ідей та технологій, аналіз наявної наукової літератури засвідчує актуальність проблеми дослідження.

З огляду на викладене, метою нашої статті є обґрунтування змісту креативних педагогічних технологій у підготовці фахівців соціально-педагогічної сфери.

На підставі аналізу довідково-енциклопедичної літератури узагальнено поняття "технологія" (*грец.* τεχνική – майстерність, техніка; *лоґос* – передавати) – наука про способи (набір і послідовність операцій) розв'язання завдань людства за допомогою технічних засобів; технічний метод досягнення практичних цілей; сукупність способів, які використовуються для отримання предметів, необхідних для існування людини; набір процедур і методів організації людської діяльності; засоби, які використовуються для моделювання поведінки людини [1; 2, с. 28–29].

Таким чином, за допомогою технологій забезпечується можливість досягнення ефективного результату (цілі) в розвитку особистісних властивостей у процесі засвоєння знань, умінь, навичок.

У сучасній науково-теоретичній літературі і практичній діяльності видатних вітчизняних педагогів виділяються три основні види технологій: технічні, економічні і гуманітарні. Гуманітарні технології розподіляються на управлінсько-гуманітарні, педагогічні та психологічні [5, с. 47].

Термін "педагогічна технологія" з'явився в освіті порівняно недавно. У 1886 р. його в контексті навчального процесу використав англієць Джеймс Саллі. Однак дискусія з приводу того, чи існує в природі педагогічна технологія як певний інструмент навчання й виховання, яким може оволодіти кожний педагог, триває дотепер. У ній окреслилося дві принципові позиції. Прибічники однієї переконані, що виховання й навчання є творчими процесами, інтуїтивним осягненням світу іншої людини і відповідним впливом на цей

світ. Їх опоненти доводять, що педагогічний процес має інструментальний характер. Його мета полягає у вихованні особистості із заздалегідь заданими властивостями.

Ідею технологізації навчального процесу один із перших оприлюднив видатний чеський мислитель-гуманіст, педагог, громадський діяч Ян Амос Коменський, стверджуючи, що школа є майстернею, "живою типографією", яка "друкує" людей. Учителю, на його думку, в педагогічному процесі користуються тими засобами для виховання й освіти дітей, що й типографські працівники, створюючи книгу. Технологія навчального процесу, за переконаннями Я. А. Коменського, повинна гарантувати позитивний результат навчання. Функціонально вона має бути своєрідною дидактичною машиною, яка, за умови правильного користування нею, забезпечувала б очікуваний результат. Для цього необхідно чітко окреслити цілі, вміло вибрати засоби, встановити жорсткі правила їх використання. Усе це свідчить, що Я. А. Коменський розглядав технологізацію як важливий засіб упровадження провідних дидактичних принципів [3, с. 59].

Швейцарський педагог Йоганн Генріх Песталоцці актуальним завданням педагогіки вважав створення "механізму освіти", що дасть змогу кожному підготовленому педагогу, який докладе багато власних зусиль, виховати будь-яку дитину [23, с. 60].

Не розділяв поглядів Я. А. Коменського, Й. Г. Песталоцці відомий французький філософ і педагог Жан-Жак Руссо, який основою розвитку особистості вважав вільне виховання. Зважаючи на природу дитини, зазначав Ж.-Ж. Руссо, необхідно відмовитися від встановлених волею вихователя обмежень, відчувати дитину від сліпого підкорення цій волі [3, с. 59]. Внутрішньою мотивацією цього процесу є прагнення особистості до самовдосконалення, самопізнання, творчого саморозвитку.

Аналіз наукової літератури виявив, що спроби впливати на неповторну особистість вихованця за допомогою технології засуджували також американський гуманіст Карл Роджерс, австро-німецький філософ і педагог Рудольф Штейнер, представники "педагогіки творчості" (Ф. Гансберг, Е. Лінде, Г. Шаррельман), Лев Толстой, Костянтин Вентцель, Луїза Шлегер та ін.

Вони вказували на пріоритети ідеї створення особливого дитячого світу, "пробудження душі дитини", прагнення зберегти в людині оригінальність і яскравість дитинства. Відповідно успішність чи неуспішність роботи навчального закладу оцінювали не на підставі використовуваних технологій, а зважаючи на творчу спрямованість особистості педагога, на створений ним клімат у процесі навчання й виховання.

З часом педагогічну технологію визнали як важливий чинник підвищення ефективності навчально-виховного процесу. Здійснений нами аналіз наукових праць дав можливість виявити різноманітність підходів до визначення поняття "педагогічна технологія". На думку російського педагога М. Кларіна, педагогічна технологія – це сукупність та послідовність функціонування всіх особистісних, інструментальних, методичних засобів, що використовуються для досягнення педагогічних цілей [5, с. 65]. Російський учений В. Сластьонін вбачає в ній закономірну педагогічну діяльність, яка реалізує науково обґрунтований проект дидактичного процесу і володіє більш високим ступенем ефективності, надійності, гарантованого результату, ніж під час використання традиційних методик навчання [3, с. 65]. Українська дослідниця О. Козлова вважає педагогічну технологію радикальним оновленням інструментальних і методологічних засобів педагогіки і методики з умовою збереження наступності в розвитку педагогічної науки і шкільної практики, набором технологічних процедур, які забезпечують професійну діяльність учителя, – гарантованістю кінцевого результату [3, с. 65]. Володимир Беспалько визначає педагогічну технологію як проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці, як змістовну техніку реалізації навчально-виховного процесу [3, с. 65].

Досягнення творчого рівня розвитку особистості можна вважати найвищим результатом використання будь-якої педагогічної технології. Це безпосередньо стосується креативних педагогічних технологій, у тому числі соціальних.

Аналіз сучасних зарубіжних та вітчизняних психолого-педагогічних джерел дозволив виявити різні підходи до розуміння креативності (від лат. creatio – створення): як здатність людини відмовитися від стереотипних способів мислення (Р. М. Сімпсон), ризикувати (Дж. Гілфорд); особливості поведінки особистості, які виражаються в оригінальних способах отримання результату, досягнення мети, нових підходах до визначення проблеми (Е. Торренс, Дж. Рензулі); здібність продуціювати оригінальні ідеї в умовах розв'язання проблем (М. А. Воллах) [3, с. 60–61]; здатність особистості визначати нові поняття та формувати нові навички, тобто здатність до творчості; здатність до розвитку своїх здібностей [6, с. 38].

Необхідними умовами прояву креативності майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери є існування творчої особистості, творчого процесу та творчого середовища.

У психолого-педагогічній літературі поряд із терміном "творча особистість" використовують термін "креативна особистість". Креативну особистість розуміють як особистість, яка має внутрішні передумови (особистісні утворення, нейрофізіологічні задатки), що забезпечують її творчу активність, тобто нестимульовану ззовні пошукову та перетворювальну діяльність [6, с. 22]. Творча активність не завжди може бути продуктивною. Саме продуктивну творчу активність називають творчою діяльністю, тобто таким творчим процесом, унаслідок якого виникає нове досягнення. С. О. Сисоєва визначає творчу особистість як креативну особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності [7, с. 22].

Для результативності застосування креативних педагогічних технологій необхідно створити творче середовище, атмосферу пошуку нового, в умовах якої студенти могли б заглибитися у творчу діяльність,

піддавати сумнівам сталі істини. Виникнення подібної атмосфери можливе лише завдяки збалансованості функцій того, хто навчає, і того, хто навчається.

У процесі застосування креативних педагогічних технологій важливим є дотримання наступних принципів:

1. Особистість викладача займає провідну позицію в навчально-виховному процесі, проте змінюється його ставлення до студентів, а також – до самого себе. Викладач – не просто "носії" інформації, а помічник у становленні та розвитку особистості студента. Змінюється характер управління, впливу на студентів: позиція авторитарної влади втрачається, натомість утверджується партнерська позиція демократичної взаємодії, співпраці, взаємодопомоги, заохочення ініціативи студентів. Змінюється також позиція студента, який орієнтується на активну взаємодію з викладачем та одногрупниками.

2. Зміна функцій знань і способу організації їх засвоєння. Процес засвоєння знань повинен бути організованим у різноманітних формах пошукової мислительної діяльності як продуктивний творчий процес.

3. Урахування соціальної природи навчання та розвитку особистості. Орієнтація не на індивідуальні, а на групові форми взаємовпливу, міжособистісних відносин та спілкування.

У процесі підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери застосовуються елементи таких креативних технологій, як: технологія розвивального навчання Л. Занкова, технологія особистісно-розвивального навчання Д. Ельконіна – В. Давидова, технологія розвитку творчої особистості Г. Альтшуллера, проектні, модульні та інші технології.

Важливою та необхідною передумовою формування творчої особистості майбутнього соціального педагога (соціального працівника) є застосування сучасних технологій соціальної роботи, які характеризуються динамічністю, неперервністю, циклічністю, дискретністю, "суб'єкт-суб'єкними" відносинами [4, с. 104–105].

Структура технологій соціальної роботи визначається наявністю:

- програми (проекту), в межах якої (якого) розв'язується певна проблема;
- заданого алгоритму як системи послідовних операцій на шляху досягнення результату;
- певного стандарту (нормативу) діяльності;
- критеріїв оцінки результатів [4, с. 108].

У процесі підготовки майбутніх фахівців соціально-педагогічної роботи не виключається можливість застосування прикладних технологій соціальної роботи: соціального контролю, соціальної профілактики, соціальної терапії, соціальної реабілітації, соціально-правового захисту, соціального страхування, соціального обслуговування, соціального опікуєнства, соціального посередництва, соціального супроводу, соціального патронажу, корекції, рекламно-інформаційні технології.

Аналіз опитування викладачів соціально-педагогічних дисциплін (Житомирського державного університету імені Івана Франка, Харківського гуманітарно-педагогічного інституту, Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича), соціальних педагогів і соціальних працівників м. Чернівці та Чернівецької області виявив, що ефективними формами, методами, прийомами креативних педагогічних технологій у підготовці фахівців соціально-педагогічної сфери є підготовка та проведення тренінгів на актуальну соціально-педагогічну тематику (87,13 % викладачів, 68,17 % соціальних педагогів, 61,92 % працівників соціальних служб; середній показник – 72,40 %), розробка власної програми реабілітаційної роботи з дитиною, що має особливі потреби (87,16 % викладачів, 67,43 % працівників соціальних служб, 62,12 % соціальних педагогів; середній показник – 72,24 %), розробка проектів на актуальну соціально-педагогічну тематику (87,54 % викладачів, 51,11 % соціальних педагогів, 50,32 % працівників соціальних служб; середній показник – 62,99 %), підготовка та проведення нестандартних соціально-педагогічних заходів (70,32 % викладачів, 55,31 % соціальних педагогів, 39,18 % працівників соціальних служб; середній показник – 54,94 %), організація зустрічей із фахівцями соціальної сфери (65,17 % викладачів, 50,35 % соціальних педагогів, 33,44 % працівників соціальних служб; середній показник – 49,65 %), підготовка та проведення ділових ігор (70,18 % викладачів, 48,36 % соціальних педагогів, 28,54 % працівників соціальних служб; середній показник – 49,03 %).

Зазначені результати опитування ми враховуємо в процесі професійної підготовки фахівців соціально-педагогічної сфери під час аудиторних занять, а також соціально-педагогічної практики.

З огляду на викладене, вважаємо, що тенденції розвитку сучасних креативних педагогічних технологій безпосередньо пов'язані з гуманізацією освіти, яка сприяє самоактуалізації та самореалізації особистості, прояву творчого потенціалу майбутніх фахівців соціально-педагогічної сфери.

Література

1. Большая советская энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www. URL : http://slovari.yandex.ru/dict/bse/article/00078/](http://slovari.yandex.ru/dict/bse/article/00078/) – Назва з екрана.
2. Волобуєва Т. Б. Педагогічна технологія навчального дослідження / Т. Б. Волобуєва // Наукова скарбниця освіти Донеччини. – 2011. – № 1 (8). – С. 28–32.
3. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
4. Карпенко О. Г. Вступ до спеціальності "Соціальна робота" : навч.-метод. посіб. / О. Г. Карпенко. – К. : Видавничий дім "Слово", 2011. – 248 с.

5. Кларин М. В. Технология обучения : идеал и реальность / М. В. Кларин. – Рига : Эксперимент, 1999. – 180 с.
6. Морозов А. В. Креативность преподавателя высшей школы : монография / А. В. Морозов. – М., 2002.
7. Сисоєва С. О. Основи педагогічної творчості вчителя : навч. посіб. / С. О. Сисоєва. – К. : ІСДОУ, 1994. – 112 с.